

POZNÁMKY.

1) Inlace nemusí býti způsobena jen výpůjčkami státu. Může nastati také jinak: nesprávným vedením cedulové banky. Jestliže by cedulová banka eskontovala směnky, jež byly vydány bez obchodního podkladu, tedy směnky finanční, sklepní nebo směnky vydané jen ke krytí výdajů spotřebních (na př. směnky úřednické, znamenající jen opatření úvěru na budoucí důchod), kdyby lombardovala cenné papíry za účely spotřebními nebo thesauračními, dostaneme rovněž bankovky nekryté národohospodářsky, umělé rozmnožení důchodů, nikoli provozovacího kapitálu. Rakousko-uherská banka musila velmi ostře zakročiti v r. 1912 proti tomuto druhu rozmnožování bankovek, ač tím přivodila, resp. urychlila stavební krizi ve Vídni. Odmítala směnky finanční — vzniklé ze stavebních úvěrů vídeňských — odmítala zápůjčkové směnky záloženské, obzvláště směnky úřednické, škrtila lombard.

2) Nedostatek masa má za následek stoupání ceny vajec, i kdyby byl jich jinak dostatek, poněvadž stanou se náhradou za maso. Ale stoupaní cen jednoho statku nutné potřeby má také za následek stoupaní mzdy, platů, zisků u výroby a prodeje jiných statků, poněvadž všichni potřebují zvětšeného důchodu pro svoje živobytí. Proto chce dělník vyšší mzdu, úředník vyšší plat, živnostník větší výdělek a celková úroveň cen stoupá. Rozdíl je jen v časovém pořadí. Zvýšení cen u statků, jichž je nedostatek a jsou nevyhnutelně potřebny, nastane nejdříve, u statků, jichž je dostatek, ale nejsou nevyhnutelně potřebny, nejpozději.

3) Všecka vydání od 1. srpna 1914 do 31.

března 1919 činila	9500 mil. liber
rozpočtové příjmy	2650 mil. liber
takže půjčky činily	6850 mil. liber

Čisté válečné výdaje činily však 8000 mil. liber, takže z rozpočtových příjmů mohlo býti použito 1200 mil. liber na krytí válečných vydání. (Prion, Steuer- und Anleihopolitik in England.)

4) Kde kontrola výroby při její koncentraci byla možná a daňově již za míru vybudována, jako na př. při průmyslu cukerním, tam podařilo se zachycení a do jisté míry i rozdělení, jakmile dalo se každému tolik, kolik mu stačilo. Pokud byly cukerní dávky malé, kvetl obchod pod rukou přes veškerou snadnější repartici. Když však dávka na hlavu stanovena na $1\frac{1}{4}$ kg, zmizel obchod pod rukou, zmizely fronty „na bonbony“, obmezilo se pašování cukerinu atd. Jakmile však vláda jen ohlásila, že míni snížení dávku cukerní na 1 kg, objevil se ihned obchod pod rukou (1 kg cukru za 12 K), aby obyvatelstvo se krylo pro případ snížení dávky.

5) Tento stav má za následek úplné znemožnění soukromého stavebního podnikání a působí těžkou krizi bytovou a stavební. Jestliže dům před válkou stál v Praze 200.000 K, bylo potřeba, aby — při daňovém osvobození s placením přírážek — vynesl hrubě 20.000 K, poněvadž přírážky a 5% daň z výnosu strávily 7000 K, takže zbylo 13.000 K čili $6\frac{1}{2}$ % zúročení vloženého kapitálu. Toto zúročení bylo potřebné pro zadlužení a jako riziko prázdných bytů, přečerpané vody a amortisace. Dům byl zadlužen do 70% ceny (tedy do 1. pořadí 100.000 K, do 2. a 3. pořadí 40.000 K), vlastní vložený kapitál 60.000 K. Nyní stál by dům stejně veliký nejméně, s největší šetrností stavební, s vnitřní úpravou jednodušší pětikrát tolik čili 1 mil. K, takže jen při 6% zúročení by musil vynésti hrubě 60.000 K čili trojnásobnou činži, kdyby byl úplně osvobozen od daní, přírážek, činžovních grošů a 5% daně. Jestliže však v předválečných domech je činže na starém niveau, tu peněžní ústav půjčující na dlouhodobý úvěr a kalkulující výnos a výnosovou hodnotu domu, nevezme stavební cenu dnešní za základ — ježto lze očekávatí snížení stavebních nákladů v budoucnosti — nevezme však také výnosovou hodnotu dle dosažené činže, vzhledem k tomu, že niveau činží v domech dosavadních je o dvě třetiny nižší, takže nové domy za příznivějších podmínek stavěné budou tlačiti činže nyní stavěných domů níže. Vezme-li proto spořitelna výnos trvalý jen poloviční a dojde k výnosové hodnotě 500.000 K, půjčí 250.000 K, druhá a třetí hypoteka 100.000 K, a podnikatel měl by pak investováno 650.000 K svého vlastního kapitálu čili téměř 11krát tolik jako za míru. A tak národohospodářsky neúčinné násilné udržování nízkých činží (jež vedlo k usnadněním zdražování jiných potřeb životních), přináší velikou škodu hospodářskou ubitím stavebního soukromého podnikání, bytovou nouzi, opatření snižující hygienu bydlení, obmezení v bydlení a svobodném životě rodinném reglementováním bytové

spotřeby. A všechny tyto prostředky při tom neodstraní bytové nouze. Kdyby celkové niveau činí stouplo, bude kalkulace podnikatelova i peněžního ústavu zcela jiná, pravděpodobnost udržení vyšších činí jasná a tím trvalá výnosová hodnota domu (pro peněžní ústavy poskytující dlouhodobý úvěr rozhodná) vyšší, zadlužení větší a potřeba vlastního kapitálu k podnikání menší.

⁶⁾ Číslo indexová značí, že pro určitý rok vyberou se ceny zboží nutného, a to ceny ve velkém, a tato cena jest rovná u každého druhu zboží 100. Následující rok opětně zjistí se ceny týchž druhů zboží. Jsou-li vyšší, zvýší se číslice sto poměrně, jsou-li některé nižší, sníží se číslice sto poměrně. Je-li těchto předmětů 22, jest součet prvý rok 2200, jestliže následující rok některé druhy zboží stouply, jiné klesly, takže dostaneme součet 2150, celkové niveau cen kleslo, dostaneme-li součet 2300, celkové niveau cen stouplo.

Je v on sem zavedené znamenání 22 druhů zboží se základem cen z r. 1845—50, uveřejňované ročně v anglickém časopise Economist, dalo na př. tyto číslice:

R. 1870	2.689.	R. 1894: 1. ledna . . .	2.082.
R. 1873	2.947.	R. 1894: 1. července .	1.974.
R. 1880	2.538.	R. 1895: 1. ledna . . .	1.923.
R. 1886	2.023.	R. 1895: 1. července .	1.931.
R. 1888	2.230.	R. 1897: 1. ledna . . .	1.950.
R. 1890	2.236.	R. 1897: 1. července .	1.885.
R. 1893	2.121.	R. 1898: 1. ledna . . .	1.890.

R. 1897 stouply velice ceny pšenice a přece to nemělo valného vlivu, poněvadž nastalo mezi jednotlivými cenami vyrovnání. Způsob, jak se u nás s takovými čísly drahotními zachází, je hrůzný. Nedávno dokonce byly z ministerstva zásobování v Prager Tagblattu uveřejněny rozdíly cen, zmotány párky s botami, bez ladu a skladu, bez jakékoli metody. Pokud mně je známo, zabývá se prof. Pazourek intensivně touto otázkou a pokusem sestaviti cenový index pro naše poměry. Za války ovšem různými směrnými a maximálními cenami, rekvizičními cenami ztížena tato práce nesmírně.

⁷⁾ Je ovšem úplně pochybeno přepočítávati prostě zahraniční ceny zboží na naši měnu pro posouzení drahoty anebo láce našich předmětů. Stojí-li 1 kg americké mouky v Belgii 1 frank a stál před válkou 50 centimů, žije Belgičan dvakrát tak draho co do spotřeby mouky. Nemohu však říci, že Belgičan má mouku za 5 K 60 h (= 1 frank) a my za 1 K 68 h,

čili že žijeme laciněji, poněvadž my před válkou měli nejlepší mouku za 42 h a žijeme tedy co do spotřeby mouky nyní čtyřikrát tak draho. Ovšem kdyby si u nás někdo za koruny nakoupil belgické franky a šel do Belgie, bude žít tam draho, poněvadž jeho v korunách vyjádřený důchod byl by vůči franku malý. — Bohužel, takovéto nesprávné přepočítání provádějí i mužové, kteří mají od republiky úřad, jenž předpokládá národohospodářské vzdělání.

8) Naše Tatry by mohly být cílem pouti mnohých a mnohých cizinců, kteří by při vysoké ceně dolaru, franku, liber šterlinků cestovali k nám a u nás nesmírně levně. Nevím, co v tomto směru se u nás dělo a děje, nezůstane-li jen při kompetenčním konfliktu mezi ministerstvy, kam náleží povznesení návštěvy cizinců. Zatím jen posílají se staré prospekty o Tatranské Lomnici, v nichž prohlašuje se, že uvedené ceny neplatí.

9) Svoji anketu o řešení tohoto problému vybral jsem si jinak než bývá zvykem. Eliminoval jsem předem ty, kdož válečné zisky uložili již za války způsobem, který by je pojišťoval proti řešení nějakým násilným opatřením. Bylo jich hojně. Po několikáté větě poznal jsem jejich soukromý zájem a přestali pro mne být experty (kupovali domy, statky, dělali investice, platili předválečné dluhy atd. a přimlouvali se za devalvací, poněvadž by je stihla nejméně). Sám jsem neměl osobního zájmu, poněvadž válka a vězení vyčerpalo všechny patnáctileté úspory moje. Anketu prováděl jsem soukromými debatami s přívrženci různého řešení problému. S prof. Kolouškem, prof. Vlad. Brdílíkem jako zástupci zákonné devalvace, s drem. Preissem jako zástupcem teorie o rozřešení věci repudiací bankovek a konkursem rakousko-uherské banky, s drem. Vilémem Pospíšilem, který hájil povlovné zlepšení měny, konal jsem soukromé rozhovory a polemiky, z nichž čerpal jsem mnoho podnětů a mnohé utvrzení pro svoje názory a pro svůj plán, i když dopadl jinak, než někteří z nich hájili.

10) Vyčítalo se ve veřejnosti, že kolky byly nedokonalé a snadno padělatelné. Není pochyby, že každý kolek jest snadno padělatelný, obzvláště v rozháraných poměrech sousedních států, kde padělání se mohlo provádět prostředky dokonalými v tiskárnách, ne ve sklepeních jako se v normálních dobách dalo. Ani tisícovky, na nichž kolek byl dokonalý, nebyly ušetřeny padělání. Byla zde volba mezi dvěma zly: buď dokonalé kolky a odložení akce kolkovací na dva další měsíce, usnadněné její prozrazení a přívál bankovek na naše úze-

mí, nebo spokojiti se s jednoduchými kolky a urychlení celé akce. Poněvadž v prvním případě — vzhledem k rozvráceným poměrům kolem nás — bychom se stejně padělání nevyhnuli — jak tisfcovky ukázaly — bylo pro stát i poplatníky lépe voliti formu druhou a vynasaziti se o urychlenou výměnu bankovek za státovky. Že toto vyměnění nepovedlo se tak rychle, jak bychom si přáli, spočívalo a spočívá v nedokonalosti našeho průmyslu grafického, v nepokojích a nejistotě ve Vídni (kde měla býti část našich státovek tištěna u rakousko-uherské banky) i v tom, že Amerika dodala nám o 3 měsíce později tisfcovky než jak byla smlouvou vázána. Obtíže s obstaráním lněných hadrů pro papír, eguterů pro vodotisk, spolehlivé stejné barvy, číslovačů atd. atd., dovede si představití jen ten, kdo všechno to prodělal. Čísla však konec konců ukážou, jak daleko větší byl pokřik než škoda skutečná.

¹¹⁾ Také při této věci bylo mnoho naříkáno, že se k nám valí spousty korun a dvoukorun pro diferenci v kursu naší měny. Výsledky získané při výměně ukazují, že zase pokřik byl větší než skutečná škoda. Nehledě k tomu, že jednokoruny a dvoukoruny převážené přes hranice byly zabavovány a propadly ve prospěch státu, také oběh nebyl valně zvětšen nad obnos prelimitovaný. Celkový oběh korun a dvoukorun byl 880 mil., z toho na naše území by připadala dle rozlohy i počtu obyvatelstva nejméně $\frac{1}{4}$, čili 220 mil., vzhledem však k daleko intenzivnějšímu hospodářskému životu byl pravděpodobný oběh $\frac{1}{3}$, čili 293 mil. K. Při výměně zjištěn oběh 297 mil. K.

¹²⁾ Do tohoto plánu zasvěceno bylo jen málo mužů bez interesů soukromých: min. rada Leopold, řed. Zem. banky, nyní vrchní ředitel bankovního úřadu Novák, řed. městské spořitelny Pražské dr. Vilém Pospíšil, vrchní ředitel Zemské banky dr. Roos. Všem zdálo se 80% zadržení hotovostí přílišným, měli obavu, že by tím oběh byl porušen a těžko se vyrovnal. Na moje námitky, že by mohl po případě býti uvolněn další obnos, kdyby se vyskytly obtíže, kdežto zadržení malé nedostatečné části nedá se napravití opakováním, bylo navrhováno zadržeti 80%, avšak za současného slibu, že vyplatí se další obnos 20%. Přípravy technické konány na podkladě, že zadrží se 80% s eventuelní další výplatou. Technické obtíže této druhé výplaty byly však ohromné a konečně doporučovali pánové shora uvedení, aby zadrženo bylo vše, co zadržeti se chce, najednou.

¹³⁾ Prof. Engliš nebyl se mnou v rozporu ve věci, nechtěl jen, aby půjčka se prostě zadržela a nehlasoval pro zákon. Ve stranických bojích toho bylo velmi často užíváno proti mně.

Je proto potřebí konstatovati, že prof. Engliš stojí nyní na stanovisku, že by bylo potřebí vzítí z oběhu 2—3 miliardy K, abychom se dostali k úvěrovému hospodářství a představuje si věc také, že by se nově kolkovalo a vyměnila polovice peněz za 4% dluhopisy státní.

¹⁴⁾ V čelo bankovního úřadu postaven byl řídící Zemské banky p. Aug. Novák. Vyprosil jsem si ho na Zemské bance, poněvadž se mi jednalo o to, aby v čele našeho cedulového úřadu stál muž, který poznal jako řídící Zemské banky potřeby našeho hospodářského života a viděl chyby i hříchy, které páchala rakousko-uherská banka na našem obchodu a průmyslu. Bylo potřebí na toto místo muže, který měl vždycky touhu povznést naše hospodářské poměry, měl neodvislost a nepatřil k žádné skupině a tím méně klíce. Výsledky jeho činnosti ukazují, že moje volba byla dobrá. Bankovní úřad končil 31. prosince 1919 — přes to, že bylo obchodů málo, přebytkem kolem 2 milionů korun.

¹⁵⁾ Když pracoval jsem na této osnově, vznesl jsem na min. vnitra a min. věř. práci dotaz, kolik koňských sil v Čechách, Moravě a Slezsku obnáší vodní síly používané. Ministerstvo vnitra nemohlo věc vůbec vyšetřiti, ministerstvo veřejných prací sdělilo, že odhaduje je na 100.000—400.000 koňských sil. Tento „odhad“ ukazuje, že se neví vůbec nic.

¹⁶⁾ Příklad objasní to u stavebního ruchu. Někdo vystaví dům za nynějších drahých cen a zadluží do polovice. Stoupne-li koruna, klesají ceny, tedy také cena tohoto vystavěného domu, neudrží-li majitel vysoký výnos trvale. Bude to sice cena i penězích lepších, ale dluh na domě učiněný musí se zaplatiti v těchto lepších penězích ciferně stejně. Podnikatel může ztratiti všecko a peněžní ústav, který půjčil na dlouhodobý úvěr, může přijíti rovněž zčásti za prázdno. U investic, které nejsou na prodej, je to jednodušší.

¹⁷⁾ Jak ohromný význam má bezpečnostní placení, je vidno na odúčtovacím sdružení pražském. Za r. 1919 bylo odúčtováno za 11.8 miliard korun pohledávek, z toho kompensací 47%. R. 1918 zúčtovány 2.442 miliardy. K jakým možnostem spějeme, je zřejmo.